

tamisoperaatiot ”Thread” ja ”Elder” sekä katsauksen-omaisesti myös niiden edeltäjät ja seuraajat.

Idän ja lännen rajalla sijainnut Suomi lukeutui kylmän sodan avainalueisiin. Vaikka maa oli jäänyt Neuvostoliiton sotilaalliseen etupiiriin, kulttuurisesti se oli yllättävänkin vapaa. Suomalaisten sieluista käytiin taistelua, johon sekä idän että lännen diplomaatit, tiedustelu-upseerit ja propagandistit osallistuivat sanojen ja symbolisesti väkevien tekojen voimalla. Kun oikeita aseita ei voinut käyttää, käytettiin pehmeitä aseita, joista raskaimpia suunnattiin maata suvereenisti johtaneeseen presidenttiin.

Vaikuttamisoperaatio voidaan jakaa karkeasti lähään pääosaan. Läntiset suurlähettiläät ryhtyivät pitämään tiivistä yhteyttä Kekkoseen, presidentti kutsuttiin läntisiin pääkaupunkeihin vierailulle ja Suomeen alettiin tuoda korkeita läntisiä vieraita. Lisäksi johtavat läntiset suurvallat ryhtyivät toimittamaan Kekkoselle luottamuksellisia tietoja salaisten kanavien kautta ohjatakseen presidentin ajattelua.

Presidentti Kekkoista lienee tutkittu enemmän kuin ketään toista suomalaista politiikkaa, mutta kaikesta tutkimuksesta huolimatta paljon on edelleen epäselvää tai vähintäänkin kiistanalaisia. Idän ja lännen arkistolöydöt voivat yhä muuttaa tai ainakin horjuttaa kuvaa Kekkoesta, hänen poliittisesta linjastaan ja kulissien takaisista suhteistaan. Nyt käsillä oleva väitöskirja on tästä kelpo näyte.

Avainkysymys ei jää epäselväksi: minkälaisia olivat presidentti Kekkonen suhteet lännen kolmikirjaimisiin turvallisuuselimiin, eritoten brittien salaiseen palveluun SIS:ään ja Foreign Officen alaisuudessa toimineeseen propagandalaitokseen IRD:hen sekä amerikkalaisten tiedustelupalveluun CIA:han? Kekkonen KGB-yhteydet tunnetaan vanhastaan hyvin, minkä takia on korkea aika syventyä myös länsikontaktieihin, kuten ”taulukappias” Rex Bosleyhin ja ”Puistokatu 11 A:n kestitestari” James Magilliin alias ”Janne Mäkelään”.

Virta ei kykene vastaamaan kaikkiin kysymyksiinsä perinpohjaisesti eivätkä tärkeimmät lähdeaineistot ole kuin pieneltä osin auki arkistotutkimukselle, mutta se tulee todistettua moneen kertaan, etteivät asiat olleet mustavalkoisia. Kekkonen oli samaan aikaan idän ja lännen mies. Saippuaakin liukkaampi vanha kettu oli oppinut vakoilumaailman konstit jo nuoruuden päivinä Etsivän Keskuspoliisin eli Suojelupoliisin edeltäjän virkamiehenä. Kekkonen oli idän ja lännen tiedustelupalveluiden taskussa omanlaisenaan ”vaikuttaja-agenttina” samaan aikaan, kun länsivakoojat olivat Kekkonen taskussa.

Virta luovii läntisen tiedustelun, diplomatian ja kansainvälisen politiikan ristikkäisessä maailmassa. Hän tarkastelee Ison-Britannian ja jossain määrin myös Yhdysvaltain tiedustelu-, diplomaatti-, propaganda- ja vaikuttamisoperaatiota lomittaisina ilmiöinä. Tällainen

monikärsisyys on työn vahvuus, mutta selvästi myös sen heikkous. Kaikki teemat eivät kasva yhtä suuriksi, eikä kaikkien kysymysten kanssa kaivauduta yhtä syvälle ennennäkemättömiin arkistokokoelmiin. Selkeä miinus on pakko antaa eritoten siitä, ettei Virta ole paneutunut amerikkalaisiin arkistoihin kuin pintapuolisesti.

Vaikka Virta tahtoo nostaa vahvasti esiin tiedustelumaailman ja propagandasodan, juuri näitä teemoja käsitellessään hän nojautuu monta kertaa aiempaan tutkimukseen, kuten Marek Fieldsin ja Juho Kotakallion väitöskirjoihin. Työn puutteita olisi vaikea unohtaa, ellei niitä pääsisi suhteuttamaan väitöskirjan sisältä löytyvään timanttiseen ytimeen. Se koostuu Ison-Britannian Foreign Officen vuosien 1958–1962 Suomen operaatioista ja informaatiokampanjoista, joista saadaan runsaasti uutta, tieteellisesti läpimurtavaa tietoa.

Virta löysi väitöskirjansa aiheen sattumalta. Uusia aineistoja oli auennut vuonna 2019 The National Archivesissa Kew’ssä Lontoon kupeessa, jonne matkannut nuori tutkija pääsi iskemään kultasuoneen. Väitöskirja ja siinä esitetty lähdeaineisto rikastaa ja paikka paikoin jopa mullistaa kuvaa brittien kylmän sodan ajan salaisesta propagandasta Suomessa ja Kekkonen länsisuhteista. Yhteiselo paljastuu kiinteämmiksi ja brittien suhde Kekkoeseen monijakoisemmaksi kuin on aiemmin ymmärretty.

Virran väitöskirja avaa uusia latuja, vaikkei niitä aina loppuun saakka pystykään kulkemaan. Se syventää kuvaa 1950-luvun ja 1960-luvun alun Suomesta ja niistä keinoista, joilla Iso-Britannia ja jossakin määrin myös Yhdysvallat pyrkivät vaikuttamaan presidentti Kekkoeseen. Teemoja on aiemmin tutkittu korkeimmalla tieteellisellä tasolla varsin vähän, eikä niistä ole tehty yhtä kattavaa akateemista tutkimusta. Virran työ merkitsee harppausta empiiriselle tutkimukselle ja tarjoaa herkullisia lähtökohtia jatkotutkimukselle.

Aleksi Mainio, Dosentti
Helsingin yliopisto

Tyylikästä teosta yhteisön voimin

Topi Artukka, Liisa Lulu, Otto Latva & Panu Savolainen: **Tyylikkääät vuodet. Turun yliopiston ylioppilaskunta 100 vuotta.** Turun yliopiston ylioppilaskunta 2022. 511 s. ISBN 9789525542110.

Historiateos *Tyylikkääät vuodet. Turun yliopiston ylioppilaskunta 100 vuotta* on neljän historiantutkijan Topi Artukan, Liisa Lulun, Otto Latvan ja Panu Savolaisen yhteistyönä syntynyt tutkimus Turun yliopiston ylioppilaskunnan (TY) vaiheista vuosina 1922–2022. Tekijät

toteavat esipuheessa (s. 13), että tavoitteena on ollut luoda ”valtavirrasta poikkeava organisaatiohistoria sisällön, esitystavan ja kirjan esineellisyuden näkökulmasta”. Muotoilu antaa teokseen hyvin tarttumapintaa.

Sisällön puolesta ensimmäisenä huomio kiinnittyy rakenteeseen, sillä tavanomaisesta kronologiasta poiketen tutkimus on jaettu kuuteen temaattiseen päälukuun ja epilogiin. Tältä osin *Tyylikkääät vuodet* epäilemättä eroaakin vastaavanlaisten tilaushistorioiden enemistöstä, myös Kimmo Ketosen kirjoittamasta kaksiosaisesta TYY:n 75-vuotishistoriasta. Sama pätee tuoreemman tutkimuksen parista esimerkiksi vuonna 2021 ilmestyneeseen Suomen ylioppilaskuntien liiton *Sukupolvensa ääni* -teokseen. Ratkaisu tuntuu harkitulta ja onnistuneelta, sillä vaikka ajatus ei ole varsinaisesti uraauurtava, tuoreena sitä voi pitää. Yhteistyö kirjoittajien välillä vaikuttaa sekin hyvin koordinoidulta, sillä päällekkäisyyksiä ei synny eikä pääluvuissa ole toiston makua. Teos ei painotu mihinkään ajanjaksoon, vaan kuluneet sata vuotta saavat varsin tasaisen käsittelyn aivan viime vuosia myöten.

Päälukujen teemoina on organisaatio ja sen suhteet muihin opiskelijajärjestöihin, kansainvälinen toiminta, poliittinen toiminta ja aktivismi, *Turun ylioppilaslehti* ja tiedonvälitys, kulttuuri, juhlat ja harrasteet sekä kaupunki, asuminen ja opiskelijaelämän paikat. Aiheet ovat konventionaalisia ja itsessään perusteltuja, mutta kuudennen luvun aihetta voidaan pitää jopa innovatiivisena. Ympäröivän kaupungin merkityksen käsitteleminen tuo teokseen mukaan erityistä paikallista leimaa. Niin sanottu Turun tauti on aktivoitunut TYY:tä sen historian aikana. Esiin nousee myös Turun erityisluonne opiskelijakaupunkina, yliopiston ja opiskelija-asumisen keskittyminen yhdelle alueelle keskustaan.

Pääluvut käsittelevät aiheitaan varsin ylätasolla leveällä pensselillä maalaten, minkä ansiosta laajat kehityskulut erottuvat selvästi. Yksittäisten toimijoiden merkitys nousee selvemmin esiin lähinnä tiedonvälitystä ja *Turun ylioppilaslehden* vaiheita käsittelevässä osuudessa, jossa nostetaan esiin keskeisiä päätoimittajia ja heidän rooliaan. Ratkaisua voi suhteuttaa Ketosen teokseen, joka noin 800-sivuisena on erittäin seikka-peräinen esitys TYY:n historiasta. Toisaalta *Tyylikkäisiin vuosiin* kuuluu keskeisenä osana viitisenkymmentä lyhyempää tietolaatikkoa, jotka käsittelevät yksittäisiä teemoja ja ilmiöitä, kuten vaikkapa Mystisistä herra Kupiaista ja *Herhiläinen*-lehteä. Tietolaatikoiden määrä on mittava ja hyvä niin, sillä vaikka muu teksti ei sinänsä tuo paljoa uutta Ketosen teokseen sen haastamisesta puhumattakaan, tietolaatikot täyttävät omalta osaltaan tätä tehtävää ja suoriutuvat siitä mainiosti. Yksittäisinä

nostoina ne täydentävät tekstiä hyvin ja syventävät päälukujen, myös Ketosen teoksen, teemoja.

Oman ajan historialle tyypillistä on lähteiden runsaus, suorastaan tulva. *Tyylikkääiden vuosien* lähteiden käyttö on monipuolista, ja sitaattaatteja on käytetty suhteessa muuhun tekstiin lukijaystävällisesti – joskin tuntuu liialliselta erottaa pidemmät siteeraukset sekä kursiivein, välilyönnein että lainausmerkein. Teoksen taustalla on vuosina 2016–2021 kerätty tutkimusaineisto, 20 haastattelua sekä yli sadan henkilön täyttämä TYY 100 -kyselyaineisto. Vaikka ne ovat ymmärrettävästi mahtuneet teoksen sivuille vain pieninä otantoina, niiden voi uskoa hyödyttävän TYY:n historian tutkimusta vielä pitkään, kuten tekijät arvelevat.

Teoksen päättää viisisivuinen epilogi, jonka aiheena on satavuotiaan TYY:n identiteetti. Aihe on herkullinen ja tarjoaisi eväitä muutosten vaiheiden kuvailun sijaan perusteellisempaankin analyysiin tai vertailevaan otteeseen. Historiakuvan ja identiteetin todetaan olevan ”alati tekeillä oleva, muotoaan jatkuvasti muuttava veistos. Se on aikakautensa ja menneisyytensä peili” (s. 477) ja että identiteetti on ”läpi vuosisataisen historian syntynyt siitä, että ylioppilaskunta on järjestönsä ja sukupolvensa näköinen” (s. 478). Vastaavaa voisi hyvin todeta miltei mistä tahansa muusta satavuotiaasta järjestöstä. Toisaalta kuten *Tyylikkääät vuodet* itsekin osoittaa, myös TYY on ollut nimenomaan aktiivisimpien jäsentensä näköinen. Tätä voidaan pitää opiskelijajärjestöjen yleisenä piirteenä. Turussakin parhaimmillaan vain selvä vähemmistö, neljäsosa ylioppilaskunnan miesjäsenistä kuului AKS:ään. Vastaavalla tavalla 1960-luvun radikaalisatio oli lopulta aikaansaavan vähemmistön työn tulosta.

Tavallaan juhlapuheenomainen epilogi tuleeikin korostaneeksi teoksen luonnetta juhla kirjana, mitä jo teoksen nimi omalta osaltaan alleviivaa. Tekijät mainitsevat teoksen yhdeksi tavoitteeksi luoda poikkeava organisaatiohistoria myös kirjan esineellisyuden puolesta – he kirjoittavatkin teoksesta ”kirjaesineenä” (s. 15). Muotoiluja voi pitää ilahduttavina, sillä ne, samoin kuin itse teos, saavat ajattelemaan, että digitalisaatio voi kenties paradoksaalisestikin korostaa kirjojen luonnetta fyysisenä esineenä. TYY:n historiateoksen esineellisyttä korostaa kuvitus, jonka on komea ja runsas. Myös sen ratkaisuja voi suhteuttaa Ketosen teokseen ja miksei moniin muihinkin järjestöhistorioihin. Kuvituksessa tuntuu korostuvan arkinen aherrus ja riviopiskelijoiden merkitys, mutta myös opiskelijoiden moninaisuus. *Tyylikkääät vuodet* onkin paitsi neljän tekijänsä, myös yhteisön työn tulos ja oletettavasti sen näköinen.

Ville Eerola, VTM, FM
Helsingin yliopisto